

пить!». Напряжение было снято моментально! Это и был Михаил Васильевич Салтевский, который, как оказалось, в корне изменил мою жизнь.

В процессе длительного общения с Михаилом Васильевичем несложно было понять, что особой темой для него были воспоминания о войне, которую он прошел, будучи разведчиком. По моей инициативе часть таких воспоминаний он надиктовал на диктофон, где и была изложена история о его первой боевой награде. Подвергнув небольшой редакции для публикации, привожу ее ниже в изложении от первого лица, так, как и рассказал ее мне Михаил Васильевич, сохранив стиль и использованные термины.

«Мы как разведчики получали доппаек, и с этим у меня связан еще один интересный случай. Нам давали сало, сигареты, махорку (я не курил, и поэтому отдавал ее ребятам), сало, сахар. И вот однажды утром я пошел за пайком – взял полевую сумку и пошел прямо на штаб. А он на расстоянии где-то полтора километра напрямую. Там был небольшой березнячок и там стояла наша батальонная кухня. Я пошел напрямик по ржи. Был август и рожь стояла высокая, в рост человека. Ребята мне еще говорили: «Мишка, возьми автомат», а я им: «Да зачем мне автомат, я же иду за доппайком». А рядом – где-то на расстоянии ста метров – идет дорога, по ней идут солдаты, везут боеприпасы. Вот я иду и вдруг вижу – передо мной вытоптанная рожь, там стоит развернутая радиостанция, перед ней эсесовец-однопогонник работает на радиостанции, а два других сидят. Я испугался, и они испугались. Когда эсесовец правой рукой полез за пистолетом (кобура на левом боку), я понял, что дело плохо, и побежал. Помню, что в ста метрах дорога, и бегу на эту дорогу, петляя зайцем, синусоиды выписываю. Раздался один выстрел или два. Выбегаю на дорогу, вижу – идут две подводы, ими правит дед, рядом с ним лежит автомат. Я хватаю автомат и кричу ему: «Дед, во ржи немцы!» Хватаю автомат и обратно в рожь – даю очереди в воздух и кричу «Хенде хох!». Они тоже в ответ начинают стрелять – два-три раза наугад. В конце концов, приближаюсь, вижу просвет во ржи – и нажимаю на гашетку. Очередь попадает ему в грудь, и он падает. Я вскакиваю туда. Двое оставшихся лежат лицом в землю, одну руку подняли, и в ней белый платок – сдаются. Я забираю у них «зольдатен бух» (*оружие – курсив А.О.*), карты, все забираю. И вот я начинаю грузить радиостанцию на одного из них (поляк, другой был голландец). В это время человек пять-шесть наших солдат вбегают с автоматами наготове, и чуть было не открыли огонь. Оказывается, дед сказал, что мол выскочил на меня солдат-немец, крикнул что там немцы, схватил автомат и убежал. И вот он направил такую группу. Но я объяснил, что это мои пленные... Галеты и курево солдаты забрали себе, разделили. Этих двоих привел в штаб. Их потом уже без меня отправили в штаб дивизии к командиру дивизии Кергетову. Я получил доппаек, возвратился уже не прямо по ржи, а по дороге. Вернулся, рассказал ребятам. Потом где-то вечером звонок, младшего сержанта требуют к Кергетову. Я прихожу, он благодарит, что задержал разведчиков и повесил мне сразу медаль «За отвагу». Это была моя первая награда. Ну, хотя, какой это подвиг...»

Получено 05.10.2017

УДК 343.98(477)

Валерій Володимирович ТІЩЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри криміналістики

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ПОГЛЯДІВ ПРОФЕСОРА М. В. САЛТЕВСЬКОГО НА СИСТЕМУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Наукові праці Михайла Васильовича Салтевського охоплюють всі напрямки криміналістичних досліджень: загальної теорії криміналістики, окремих її теорій, криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, криміналістичної методики розслідування, а також судової експертизи.

Цікавим та актуальним уявляється погляд М. В. Салтевського на систему криміналістики, яку він виклав у своєму останньому підручнику з криміналістики [1]. Будуючи систему криміналістики, він виходив з розуміння її предмета як інтеграції знань щодо закономірностей механізму злочину, виникнення джерел інформації про злочин і його учасників, закономірностей збирання, дослідження, оцінки і використання доказів, на основі чого розробляються методи і засоби судового дослідження і запобігання злочинам. Це визначення предмету криміналістики засновується ним на відповідних поглядах Р. С. Белкіна, на що вказує сам автор [1, с. 19].

Висловлюючи думку стосовно системи криміналістики, М. В. Салтевський вважає необхідним спиратися на інформаційно-діяльнісний підхід, за яким «факти розглядаються з позицій механізму їх виникнення, відображення в матеріальному середовищі та механізму виникнення джерел інформації» [1, с. 21]. Звідси він пропонує подати систему криміналістики у вигляді шести блоків (розділів, частин):

1. Методологічні засади криміналістики.
2. Механізм учинення злочину та виникнення криміналістичної інформації.
3. Джерела криміналістичної інформації.
4. Засоби та методи збирання і подання криміналістичної інформації під час розслідування злочинів.
5. Криміналістична слідча тактика.
6. Криміналістична методика розслідування окремих видів злочинів [1, с. 22].

Гадаємо, що така побудова систематизації криміналістичних знань має певну логіку, відповідає тим завданням наукових досліджень і розвитку криміналістики, що впливають із наведеного визначення предмета криміналістики, а тому заслуговує на увагу і подальший науковий аналіз.

Проте автором зміст наведених структурних розділів не вдалося викласти у чіткому зв'язку із заявленою системою.

Так, методологію автор розуміє як розділ криміналістики, що включає її загальну теорію, окремі теорії і вчення (зокрема, про навички, ознаки і властивості, про криміналістичну версію у плануванні і прогнозуванні, про механізм слідоутворення та інші), а також мову криміналістики [1, с. 22–23]. Фактично ж в цей розділ включено вчення про методи криміналістики (криміналістичну методологію), про криміналістичну ідентифікацію і групуфікацію, наукознавчі проблеми криміналістики та вчення про механізм учинення злочину, хоча останнє було заявлене як самостійний розділ (блок) криміналістики. Крім того, вчення про версію, прогнозування, моделювання, планування у змісті підручника віднесені до криміналістичної тактики.

Криміналістичне вчення про сліди (слідознавство), як і засоби вчинення злочинів (криміналістична механоскопія) у положеннях підручника розглядаються в окремих розділах. З іншого боку, визначений як окремий розділ криміналістики під назвою «Джерела інформації» все-таки у включається у підручнику до розділу «Криміналістичне слідознавство». В результаті у змісті роботи виділяється не шість, а 17 розділів, які включають 64 глави. Таким чином, заявлена система криміналістики роздроблюється і губить свою початкову логічну визначеність.

Враховуючи правильну думку М. В. Салтевського про те, що з розвитком криміналістики повинна вдосконалюватися її система, вважаємо доцільним виділити її загальну і особливу частину. До загальної віднести шість розділів:

1. Вступ у криміналістику. Загальнотеоретичні положення. Окремі теорії і вчення.
2. Вчення про злочин і механізм утворення інформації.
3. Техніко-криміналістичні способи і засоби збирання і дослідження доказів.
4. Процесуальні і тактичні способи й засоби збирання, дослідження та оцінки доказів.
5. Дослідження носіїв інформації за допомогою спеціальних знань.
6. Теоретичні основи стратегії і тактики розслідування.

До особливої частини відносяться методики розслідування окремих категорій злочинів [2, с. 236–237].

Що стосується навчального курсу криміналістики, то його систему можна подати як таку, що складається з чотирьох розділів: 1) теоретичні засади науки криміналістики, що

включає поняття, завдання і систему криміналістики, історію її виникнення, становлення і сучасний стан, основні окремі теорії і вчення (криміналістичну ідентифікацію і діагностику, про версію, організацію і планування розслідування, про криміналістичні технології, криміналістичне прогнозування і профілактику, криміналістичне моделювання, використання спеціальних знань у розслідуванні); 2) криміналістична техніка; 3) криміналістична тактика; 4) криміналістична методика розслідування окремих категорій злочинів [3, с. 16–19].

Звичайно, висловлені погляди на систему криміналістики підлягають подальшому аналізу та обговоренню.

Список бібліографічних посилань: 1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. 588 с. 2. Тищенко В. В. Система криміналістики: история и современное состояние. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Т. 7. Одеса: Юрид. літ.: 2008. С. 230–238. 3. Криміналістика: підручник / за ред. В. В. Тищенка. Одеса: Гельветика, 2017. 556 с.

Одержано 08.10.2017

УДК 343.98

Александра Сергеевна ТУНТУЛА,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры гражданского и уголовного
права и процесса Черноморского национального
университета имени Петра Могилы

РАЗВИТИЕ СЛЕДОВЕДЕНИЯ И ИНЫХ ПОЛОЖЕНИЙ НАСЛЕДИЯ ПРОФЕССОРА М. В. САЛТЕВСКОГО

Одним из первых, кто отказался использовать термин «Трасология» для наименования соответствующей отрасли криминалистической техники был М. В. Салтевский, который в этом отношении избрал более подходящее словосочетание «Следоведение» [8, с. 112–399 и др.]. Другое дело, что этот выбор не имел еще надлежащего теоретического обоснования и необходимого содержательно наполнения, что еще до М. В. Салтевского начал делать А. А. Кириченко. Истоки принципиально нового понимания данной совокупности криминалистических знаний, а следовательно и системы техники как второй части учебного курса криминалистики и ординистики (теории ОРД), лежат в кандидатской диссертации автора, в которой выделялись микротрассы и микросубстанции, имеющие со слеодообразующим объектом соответственно трассологическую и субстанцииальную связь [1, с. 32–36, 55], что дало основание пересмотреть традиционное наименование одной из тем техники трасологией.

В дальнейшем в одном из авторских учебных пособий по криминалистике во второй части учебного курса «Техника» [3, с. 22–39], среди других тем предусматривалось и такое принципиально новое наименование, как «Трасология» [3, с. 25–27], существовавшая наряду с темой «Субстанцииология» [3, с. 27–28]. В то же время в предыдущем авторском учебном пособии по криминалистике, написанном в соавторстве с М. В. Салтевским, во-первых, вторая часть этого учебного курса именовалась традиционно разделом (а не частью) и термином «Криминалистическая техника» (а не «Техника») [2, с. 7–12]. Во-вторых, криминалистическая техника содержала традиционные названия тем. В рассматриваемом аспекте это была «Трасология и микротрасология», в рамках которой изучались субстанции и микросубстанции [2, с. 9].

Рассмотренный инновационный авторский подход развивался во взаимосвязи с соответствующим совершенствованием системы учебного курса и ординистики, именуемой автором на то время оэрдологией [4, с. 3–17 и др.], и, в конечном итоге, приобрел вид системы новых понятий и концепций базисных частных учений [5, с. 302–303; 6, с. 127–149, 212–217, 218–222 и др.], которые в одном из последних авторских учебных пособий по